

Een ingenieuze wirwar van onderstromen

‘Ik was van plan in de schaduw te debuten, mijn schrijverschap rustig op te bouwen. Dat is niet gelukt,’ kirt Libris-genomineerde schrijfster Simone Atangana Bekono in *de Volkskrant*. Een behaagzieke bewering waar niemand met enig gezond verstand intuït, maar die wel aangeeft hoe er idealiter gewerkt zou moeten worden. En dat is precies wat romancier Robbert Welagen (1981) doet én op een constant niveau volhoudt. Sinds zijn debuut *Lipari* in 2006 heeft hij, wars van toeters en bellen of talkshowtafels, nog acht boeken geschreven, stuk voor stuk juweeltjes, altijd even geheimzinnig als glashelder.

Te midden van al het trendy tumult is zijn nieuwste roman *Raam, sleutel* ook weer zo’n ingetogen meesterwerk. De titel is meteen al van een zinderende symboliek die het noodlot, dat zich in het tweede hoofdstuk voltrekt, krachtig gestalte geeft. Schrijfster Karlijn Spichter ontvangt presentatrice Hanna Verbeek voor een tv-interview aan huis, waarna ze zichzelf, verward door de hand van Hanna op haar knie, per ongeluk buiten-sluit. Het raam dat ze heeft opengezet veroorzaakt een tochtvlaag, waardoor haar voordeur dichtvalt, terwijl de sleutel nog ergens binnen ligt. Gelukkig wil haar vriend Arne haar van zijn werk wel tegemoet komen fietsen met zijn sleutel, maar dan gaat het mis: ze ziet nog net hoe een ambulance met de verongelukte Arne erin wegrijdt.

Heel treffend weet Welagen de hierop volgende verdoving en lusteloosheid van Karlijn te beschrijven. Ze lijdt aan een rouw die maar niet van de grond komt (‘Ik herkauwde iets zonder het te vertelen’). We zien de vertelster – een overtuigende vrouwenrol van Welagen! – zich volproppen met paracetamol, vegeteren. Huilen lukt niet, haar schuldgevoel zit haar te veel in de weg, evenals haar subtiel verwoorde, onderhuids borrelende verliefdheid op Hanna. Karlijns impasse bereikt een dieptepunt wanneer ze op de bonnefooi naar Duitsland vertrekt en zonder legitimatie of geld strandt in een doods Duits stadje, een en al emblematische desolaatheid, door Welagen perfect opgeroepen. Dat doet hij vaker, feitelijk roept hij alles perfect op, en de compositie van het verhaal werkt daar hard aan

mee. Meest korte hoofdstukken rijgen zich aaneen als sonatines en benadrukken zo het gefragmenteerde bestaan van Karlijn. Soms is er ook een langer hoofdstuk dat een belangrijke gebeurtenis beschrijft. Zo zijn er de dood van Arne, het heilloze Duitse avontuur en tegen het slot een interview op een Berlijnse boekenbeurs, waarin het vraaggesprek van het begin symmetrisch wordt gespiegeld.

Welagens zintuig voor perfectie schuilt bovendien in zijn minimalistische, poëtische stijl die een zekere verwantschap vertoont met die van de Franse Nobelprijswinnaar Patrick Modiano. Een voorbeeld uit *Raam, sleutel* dat laat zien hoe je zelfs uit de parkeerplaats van een supermarkt poëzie kunt halen: ‘Toen ik wakker werd gloeiden mijn oren. Er hing nu één wolkje boven de supermarkt. De schuifdeuren gingen open en drie mensen met winkelwagentjes kwamen naar buiten. Achter hen liep een vrouw. Ze droeg een geruite blouse, een spijkerbroek met omgeslagen pijpen en sandalen. Het bovenste knoopje van haar blouse was los. In haar rechterhand droeg ze een linnen tasje. Ze zag er jonger uit dan ik me herinnerde, alsof de zomer haar vrijer en minder gewichtig had gemaakt.’ Dit is Welagen ten top: korte zinnen vol zintuiglijke sensaties en sfeerbeelden waarin elk woord onwrikbaar op zijn plaats staat.

De verhouding die zich na de ontmoeting op de parkeerplaats tussen Karlijn en Hanna ontspint, brengt geen enkele loutering. Karlijn beschouwt Hanna gaandeweg zelfs als ‘medeplichtig’ aan de dood van Arne. Bij wijze van remedie probeert ze vervolgens dat wat Hanna in haar boeken onderstreept heeft, en wat met terugwerkende kracht zou kunnen verwijzen naar hun ‘schuldige’ romance, stiekem weg te gummen, wat uiteindelijk leidt tot de vroegtijdige breuk tussen de vrouwen. Er is in het verhaal nu eenmaal sprake van een maalstroom van oorzaak en gevolg, schuld en boete, alles op een noodlottige manier onstuitbaar. Daarnaast maakt de tragiek van eenzaten op zoek naar de ‘ander’, in een met verwondering waargenomen wereld, het er niet makkelijker op. Een terugkerend element onder Welagens pen, ook hier weer puntgaaf uitgewerkt.

Robbert Welagen

FOTO TESSA POSTHUMA DE BOER/SINGEL UITGEVERIEN

Een andere dimensie wordt nog gevormd door de dubbelrol die hij de letteren toebedeelt in dit verhaal. Er tekent zich, net als in zijn detective *Nachtwandeling* (2017), een subtiele satire af op een literatuur die is verworden tot een koehandel van pr en marketing. Verder ontsluiten zich verscheidene intertekstuele doorkijkjes die symbolisch zijn voor Karlijns banden met Hanna en met wijlen Arne. *Carol* van Patricia Highsmith en *Nooit meer slapen* van Hermans komen met enige regelmaat voorbij en de daarin geschetste eenzame vergeefsheid verleent een extra universele laag aan het geheel.

Evenmin mag hier onvermeld blijven dat Karlijn zichzelf bij momenten begeeft in een schaduwvertelling, dromerijen waarin de tijd wordt stopgezet en Arne nog leeft, in coma of anderszins, onder een door Karlijn ‘uitgegumd’ noodlot. ‘Hij was in de stad en hij zat op zijn fiets en hij kwam me tegemoet,’ mijmert ze bij het graf van Arne.

Het slot van het boek is al even gelaagd als de rest, want de eerder aangestipte symmetrie gaat gepaard met een geraffineerd droste-effect. In een Berlijns museum raakt de schrijfster in de ban van een stilleven van een citroen – bepaald niet zuur: ‘De citroen was een opkomende

zon.’ Ze zit daar en heeft zichzelf als het ware al uitgegumd, maar zal na het open einde zeker weer opduiken in het boek dat de lezer zojuist heeft dichtgeslagen – om maar even aan te geven dat het een werk is om meerdere malen uit de kast te pakken.

Het moge duidelijk zijn: dit is geen eendimensionale verhaallijn zoals in de uit Amerika overgevaaide, slappe afgeleide van de psychologisch-realistische roman. Zeker ook geen Ikealiteratuur, zo’n bouw pakket dat een brave student van de schrijversvakschool moeiteloos monteert. In plaats daarvan beweegt hier onder de genoemde maalstroom een ingenieuze wirwar van onderstromen, eerder voelbaar dan waarneembaar. Naast zijn onnavolgbare lyriek en zijn feilloze gevoel voor compositie maakt dit Robbert Welagen tot een schrijver van formaat.

PAUL GELLINGS

Robbert Welagen: *Raam, sleutel*
Nijgh & Van Ditmar, € 18,50

Surinaamse goudsmid ondergaat zijn lot in stilte

Dat Hindostanen bijna dertig procent van de Surinaamse bevolking uitmaken, is in Nederland weinig bekend. En wat er omtrent hen wel bekend is, blinkt ook niet uit in nuance en diepgang. Hindostanen worden vaak gekenschetst als overmatig ambitieus, behept met een oppressieve familiecultuur, vooral tegenover meisjes en vrouwen, altijd op de centen. En op elkaar. Ook over de Creoolse cultuur doen zulke stereotiepe beelden de ronde, maar er is een niet onbelangrijke literatuur gegroeid waarin zowel insiders als outsiders van die cultuur die beelden nuanceren, relativeren of ontkrachten. Veel minder is dat het geval waar het om de Hindostanen gaat. Debet daaraan is misschien ook het defensieve, naar binnen gerichte karakter dat deze cultuur volgens veel waarnemers kenmerkt.

Des te opmerkelijker is het als er een boek verschijnt waarin een insider zonder voorbehoud een blik biedt op die Hindostaanse binnenwereld. In *De goudsmid* vertelt de van oorsprong Surinaamse socioloog Ruben Gowricharn de geschiedenis van zijn vader, die als vervaardiger van Hindostaanse sieraden een bescheiden welvaart weet te bereiken, maar uiteindelijk door een reeks van verkeerde beslissingen maatschappelijk afzakt en ten onder gaat.

Het is zoals veel sociologische familiegeschiedenissen een relaas over sociale mobiliteit, maar onderscheidt zich van het gangbare stramien doordat het hier gaat over *neerwaartse* mobiliteit: Gowricharns vader is een ‘antiheld’, die

Ruben Gowricharn

FOTO VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM

‘Kwetsbaarheid en gêne’ loopt als een rode draad door het boek

aan de drank raakt, zijn gezin moet verlaten en voor zijn kinderen op het laatst een ‘sociale schim’ wordt. Aangrijpend is het te lezen hoe hij rond het huis blijft zwerfen, weinig zegt, nauwelijks kijkt en zeker niets eist. Hij ondergaat zijn lot in stilte, op – zoals de schrijver niet expliciteert maar tussen de regels door wel aannemelijk maakt – Aziatische wijze.

Voordat het zo ver is, springt de jonge Ruben als vanzelfsprekend bij in de werkplaats. Ook hij bekwaamt zich in het goudsmidsambacht. Later wordt hij zich ervan bewust dat hij zich daarmee eigenschappen eigen maakte als gedisci-

plineerd en prestatiegericht werken en net zo lang polijsten tot het product helemaal af is – een instelling die hij ook in zijn werk als academisch onderzoeker en docent zal blijven cultiveren, wat niet alleen hemzelf maar ook zijn studenten tot voordeel strekt.

De inspanningen en zorgen die het gesappel als kleine ambachtsman met zich meebrengt, zijn tragisch. Het verhaal wordt nog tragischer doordat het zowel in economisch als in familieopzicht misgaat. Maar ook daarmee is de volle omvang van de tragedie nog niet geschetst, want de culturele context waarbinnen het zich allemaal afspeelt, kenmerkt zich door ‘kwetsbaarheid en gêne’, een begrippenpaar dat als een rode draad door het boek loopt.

Toch wordt het allemaal zonder opsmuk of sentimentaliteit beschreven. Recht door de ogen van de jongen, met de vanzelfspre-

Met het scalpel ontleedt hij zijn vaders Werdegang en ondergang

kendheid van het alledaagse zoals hij dat ervaart. Maar dan met een sociologisch garnituur in de vorm van goed gedoseerde en makkelijk leesbare verwijzingen naar vakliteratuur. Gowricharn zoomt in op de kleinste eenheid en uit naar de ruimste, en doet daarmee alle recht aan het sociologische begrippenpaar betrokkenheid en distantie.

Met het sociologische scalpel ontleedt hij nauwgezet zijn vaders *Werdegang* en ondergang, wat extra verdienstelijk is nu het gaat om een kleine, naar binnen gerichte cultuur van roddel, eer en trots, waarin al wat omstrede is al gauw onder het tapijt wordt geveegd. Gowricharn

registreert het nietsontziend, ook letterlijk, maar liefdevol. Ontroerend is bijvoorbeeld hoe zijn vader hem te hulp komt bij zijn verlegenheid als jochie. Helemaal vrijpleiten doet hij zijn vader niet, maar de sociologie schenkt hem wel de afstandelijke blik waarmee hij diens optreden met terugwerkende kracht kan bezien zonder verwijt, als resultante van moeilijke omstandigheden.

In het laatste deel van het boek hanteert hij dat scalpel even onbarmhartig voor het blootleggen van zijn eigen falen als oudste zoon en familielid. Nog onbarmhartiger eigenlijk, want juist waar het gaat om die toonaangevende Hindostaanse rolposities, schoot hij te kort door zijn vader min of meer in de steek te laten, naar Nederland te vertrekken en zich daar op zijn carrière te concentreren. Het levert hem zelfrespect op, en een overwinning van eigenwaarde op kwetsbaarheid, maar het houdt ook een genadeloze zelfkritiek in, waarvoor hij minder maatschappelijke verontschuldigen aanvoert dan hij zijn vader gunt. Wel levert het succes van zijn loopbaan – hij brengt het tot hoogleraar in Tilburg en aan de VU – het familierelaas toch nog een shot opwaartse mobiliteit op. Naarmate het boek vordert, krijgen deze autobiografische elementen meer nadruk dan de titel suggereert, maar er wordt toch altijd teruggeschakeld naar de vader.

Aan het eind van het boek zoomt Gowricharn nog verder uit door de parallel te trekken met de onzekerheden in het integratie- en emancipatieproces van andere minderheidsgroepen. Voor deze lezer was dat niet nodig geweest: herhaaldelijk schoten me bij de beschrijvingen van het moedeloos makende gesappel in armelijke werkplaatsjes de beelden voor ogen die ik ken uit de boeken van Sal Santen, van de even moeizame en vaak tragische emancipatiestrijd van joodse Amsterdammers in de eerste helft van de vorige eeuw. Totaal andere tijd en plek, maar in de emoties en onzekerheden, de kwetsbaarheid en de gêne vaak één op één vergelijkbaar.

HERMAN VUIJSJE

Ruben Gowricharn: *De goudsmid, Marginalisering en veerkracht van een Hindostaanse familie.* Walburg Pers, € 19,99